

KIRJANDUS

Põhikooli kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) loeb eakohast ilukirjandust ja kultuuriteemalisi teabetekste, arendab eesmärgipärase lugemise oskust;
- 2) väärtustab kirjandust oma rahvuskultuuri olulise osana, eri rahvaste kirjandust ja kultuurilist mitmekesisust;
- 3) mõistab kujundlikku keelt, arendab oma sõnavara, suulist ja kirjalikku väljendusoskust;
- 4) arendab oma loovvõimeid ja väärtustab loometöö tulemust;
- 5) kujundab kirjanduse abil oma väärtushinnanguid ja eetilisi hoiakuid;
- 6) arendab oma mõtte- ja tundemaailma.

II KOOLIASTE

Õpitulemused:

Õppesisu:

5. klass

Õpilane oskab 5. klassi lõpus:

- 1) klassikaaslastele tutvustada loetud raamatu sisu ja tegelasi;
- 2) loetust kava järgi jutustada;
- 3) moodustada teksti sisu kohta küsimusi;
- 4) määrata teose sündmuste toimumise aega, kohta ja järjekorda;
- 5) leida regilaulust algriimi;
- 6) leida tekstist ja ise kasutada epiteete;
- 7) seletada vähemalt 5 tööteemalise vanasõna tähendust;

Lugemine

Lugemise eesmärgistamine. Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine. Lugemistehnika arendamine, häälega ja hääleta lugemine. Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise jälgimine ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Koolis soovitatud

- 8) jutustada ühte eesti muinasjuttu;
9) kirjutada lühijutu läbielatud sündmusest.
Õpilane on igal õppeaastal läbi lugenud vähemalt neli tervikteost (raamatut) ning oskab esitada peast vähemalt 2 luuletust.

tervikteoste kodulugemine. Käsitleva teemaga seotud teabetekstide eesmärgistatud lugemine.

Jutustamine

Tekstilähedane sündmustest jutustamine kavapunktide järgi. Iseendaga või kellegi teisega toimunud loo või mälestuspildist jutustamine. Fantaasialoo jutustamine. Aheljutustamine.

Teksti tõlgendamine ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad oskused

Küsimuste koostamine: mälu- e faktiküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga (tekstilõigu või fraasiga), teksti toel oma sõnadega, peast. Teksti kavastamine: kavapunktid küsi- ja väitlausetena. Lõikude kesksete mõtete otsimine ja sõnastamine. Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Illustratiivsete näidete (nt tsitaatide, iseloomulike detailide vms) otsimine tekstist. Teose sündmustiku ja tegelaste suhestamine (nt võrdlemine) enda ja ümbritsevaga. Loetu põhjal järelduste tegemine. Oma mõtete, tundmuste, lugemismuljete sõnastamine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Pea- ja kõrvaltegelaste leidmine, tegelase muutumise, tegelastevaheliste suhete jälgimine. Minajutustaja kui loo edastaja. Loomamuinasjutu tüüptegelased. Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine.

Sündmuste järjekord.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine
Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduse seletamine. Allegooria: mõistukõnest arusaamine. Epiteedi ja võrdluse äratundmine ning kasutamine. Algriimi leidmine rahvalauludest. Algriimi kasutamine oma tekstis. Riimide leidmine ja loomine. Luuletuse rütmi ja kõla tunnetamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine Päevik kui ilukirjandusteose vorm. Loomamuinasjutu sisutunnused (lugu, tegelased, hea võitlus kurjaga jne). Tekke- ja seletusmuistendi tunnused. Müüdi tunnused. Luuletuse vorm: salm. Valmi tunnused. Rahvalaulu olemus. Animafilmi olemus.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine: miks, kellele ja mida esitatakse.
Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse ja intonatsiooni valimine. Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine dialoogi või monoloogina). Draamateksti esitamine ositi. Instseneeringu esitamine.

Tekstiloome

Terviklikult käsitletavaid teoseid

E. Kippel “Meelis”

I. Tomuski üks teos omal valikul

A. Kivirähk, “Kaelkirjak”

E. Kästner, “Veel üks Lotte”

A. Lindgren, “Vennad Lõvisüdamed”, “Röövlitütar Ronja”

	<p>A. Pervik, “Arabella, mereröövli tütar” (film) S. Rannamaa, “Kadri” J. Vaiksoo, “Neli hommikut ja üks õhtu” E. Raud “Kalevipoeg” Sissevaateid kultuurilukku K. Ader, F. R. Faehlmann</p> <p>Tekstiloome 5. klassis kirjutavad õpilased lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt loomamuinasjuttu, tekke- või seletusmuistendi, mälestusloo, loomtegelase kirjelduse, vanasõna(de) põhjal jutukese, ette antud riimide põhjal luuletuse, teose või kujuteldava tegelase päevikulehekülje, sündmustiku või tegelasega seotud kuulutuse, loo sündmustiku edasiarenduse, loole uue või jätkuva lõpu vms.</p>
<p>Põhimõisted algiim, allegooria, animafilm, epiteet, kõnekäänd, loomamuinasjutt, minajutustaja, müüt, pea- ja kõrvaltegelane, päevik, rahvalaul, riim, salm, tekke- ja seletusmuistend, tsitaat, tüüptegelane, valm, vanasõna, võrdlus.</p>	
<p>6. klass</p>	
<p>Õpilane oskab 6. klassi lõpus: 1) klassikaaslastele tutvustada loetud raamatu autorit, sisu ja tegelasi; 2) loetut kavastada ja kava järgi jutustada; 3) moodustada tekstist lähtuvaid fakti- ja fantaasiaküsimusi;</p>	<p>Lugemine Lugemise eesmärgistamine. Lugemiseks valmistumine, keskendunud lugemine. Lugemistehnika arendamine, häälega ja hääleta lugemine. Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise jälgimine ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud</p>

- 4) iseloomustada ja võrrelda tegelasi;
- 5) leida tekstist ja ise kasutada võrdlusi;
- 6) seletada vähemalt 5 tarkuse- ja õppimisteemalise vanasõna tähendust;
- 7) leida tekstist koomikaelemente;
- 8) leida tekstist ja seletada õpitud kõnekäände;
- 9) seletada valmile iseloomulikke tunnuseid;
- 10) leida muinasjutust iseloomulikke tunnuseid ja jutustada ühte eesti muinasjuttu;
- 11) kirjutada looduskirjeldust;
- 12) kirjutada läbielatud sündmustest omaloomingulise töö.

jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu ja tegelaste tutvustamine klassikaaslastele.

Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Koolis soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine (analüüsiks vajalike tekstilõikude märkimine, tsitaatide väljakirjutamine jms). Käsitleva teemaga seotud teabetekstide eesmärgistatud lugemine.

Jutustamine

Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel. Tekstilähedane jutustamine kavapunktide järgi. Iseendaga või kellegi teisega toimunud loo või mälestuspildist jutustamine. Loo ümberjutustamine uute tegelaste ja sündmuste lisamisega. Aheljutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad oskused

Küsimuste koostamine: fakti- ja fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tsitaadiga (tekstilõigu või fraasiga), teksti toel oma sõnadega, peast. Teksti kavastamine: kavapunktid küsi- ja väitlausetena, märksõnadena. Lõikude peamõtte ja alapealkirjade sõnastamine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine.

Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Teksti sõnumi mõistmine ja sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Illustratiivsete näidete otsimine tekstist. Detailide leidmine ja kirjeldamine.

Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Tegelaeste probleemi leidmine ja sõnastamine ning nende seostamine iseenda ja ümbristevaga. Loetu põhjal järelduste tegemine.

Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine
Pea- ja kõrvaltegelaste leidmine, nende iseloomustamine ja käitumise põhjendamine. Tegelasrühmad.
Imemuinasjutu tüüptegelased. Üksiktegelaste ja tegelasrühmade võrdlemine. Tegelasvaheline konflikt, selle põhjused ja lahendamisteed. Sündmuste toimumise aja ja koha kindlaksmääramine. Sündmuste järjekord. Sündmuste põhjuse-tagajärje seosed.
Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine
Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Allteksti mõistmine. Epiteedi ja võrdluse äratundmine ning kasutamine. Koomilise leidmine tekstist. Sümbolite seletamine. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.
Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine
Valmi tunnused. Hiiu- ja vägilasmuistendi tunnused. Imemuinasjutu sisutunnused. Seiklusjutu ja ajaloolise jutustuse tunnused. Koomika olemus. Probleemi olemus. Teose teema ja idee. Tegelasvahelise konflikti olemus.
Esitamine
Esitamise eesmärgistamine: miks, kellele ja mida esitatakse.
Esitamiseks kohase sõnavara, tempo ja hääletugevuse valimine; õige hingamine ja kehahoid. Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialogi või monoloogina). Draamateksti esitamine ositi. Instseneeringu esitamine.
Terviklikult käsitletavaid teoseid
F. Molnar, “Pal-tänava poisid” (film)
A. Nöstlinger, “Vahetuslaps”
Üks L. Lilleste teos omal valikul

	<p>J. K. Rowling, “Harry Potter ja tarkade kivi” Üks Ilmar Tomuski teos omal valikul Sissevaateid kultuurilukku H. Runnel, F. R. Kreutzwald Tekstiloomed 6. klassis kirjutavad õpilased lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt imemuinasjutu, seiklus- või fantaasiajutu, hiiu- või vägilasmuistendi, luuletuse, tegelaste dialoogi, tegelase kirjelduse, looduskirjelduse, kirja mõnele teose tegelasele või tegelasrühmale, algustähekordustega naljaloo, teksti paralleelteksti (nt luuletuse põhjal samasisulise jutu) vms.</p>
<p>Põhimõisted: ajalooline jutustus, alltekst, hiiu- ja vägilasmuistend, idee, imemuinasjutt, konflikt, koomika, probleem, seiklusjutt, teema, tegelasrühm, tegevuspaik, võrdlus, epiteet, ilukirjandus, kõnekäänd, luule, metafoor, mõistatus, näidend, proosa, pärimus, valm, vanasõna, võrdlus.</p>	
<p>III KOOLIASTE Kooliastmete lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud</p>	
<p>7. klass</p>	
<p>Õpilane oskab 7. klassi lõpus: 1) klassikaaslastele tutvustada loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi ja probleeme; 2) loetust kokkuvõtvalt jutustada; 3) eristada teemat ja peamõtet ette antud valikust; 4) iseloomustada tegelasi ja kirjeldada tegelaste muutumist; 5) leida regilaulust mõttekordust; 6) leida tekstist ja ise kasutada isikustamist;</p>	<p>LUGEMINE Lugemise iseseisev eesmärgistamine. Kiire ja aeglane lugemine, süvenenud lugemine. Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste ja probleemide tutvustamine klassikaaslastele. Koolis soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine</p>

- 7) seletada vähemalt 5 sõpruseemalise vanasõna tähendust;
  - 8) leida tekstist sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika elemente;
  - 9) leida tekstist ja seletada õpitud kõnekäände;
  - 10) jutustada ühe kodukohaga seotud muistendi;
  - 11) võrrelda kaht muinasjuttu ja leida neist ühisjooni;
  - 12) kirjutada isikukirjeldust;
  - 13) kirjutada omaloomingulise muinasjutu, muistendi või naljandi.
- Õpilane on igal õppeaastal läbi lugenud vähemalt neli tervikteost (raamatut) ning oskab esitada peast vähemalt 2 luuletust.

(analüüsiks vajalike tekstilõikude märkimine, tsitaatide väljakirjutamine jms).

Käsitleva teemaga seotud teabetekstide eesmärgistatud lugemine.

JUTUSTAMINE

Tekstilähedane jutustamine märksõnade toel. Loo kokkuvõtlik jutustamine. Iseendaga või kellegi teisega toimunud loo või mälestuspildist jutustamine. Loo jutustamine erinevast vaatepunktist. Loo ümberjutustamine tegevuse aja ning koha muutmisega. Teose sisu jutustamine puändi lisamisega. Ballaadi sisu ümberjutustamine. Kahe või enama samateemalise loo jutustamine. Tutvumine elektroonilise meedia (raadio, televisiooni, Interneti) erinevate jutustamisviisidega.

TEKSTI TÕLGENDAMINE, ANALÜÜS JA MÕISTMINE

Teose mõistmist toetavad oskused

Küsimuste koostamine: fakti- ja järeldamisküsimused, fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tekstilõiguga (tsitaat), teksti fraasidega, teksti toel oma sõnadega, peast. Teksti kavastamine: kavapunktid väitlausete ja märksõnadena. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine.

Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Autori hoiaku ja teksti sõnumi mõistmine ning sõnastamine, illustratiivsete näidete leidmine tekstist. Oma arvamuse sõnastamine ja põhjendamine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal.

Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline ja sotsiaalne aspekt.

Teoses tegelasega toimunud muutuste leidmine. Fantaasiakirjanduse ja naljandite tüüptegelasaed. Tegelasevaheliste suhete analüüs. Tegelasrühmadevaheline konflikt ja konflikti gradatsioon. Tegelaste tegevusmotiivide selgitamine.

Erinevate teoste peategelaste võrdlemine. Sündmuste toimumise aja ning koha kindlaksmääramine.

Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine. Sündmuste põhjuse- tagajärje seoste leidmine.

Miljöö kirjeldamine. Ajaloosündmuste ja kirjandusteoses kujutatud seostamine.

Tekstist filmilike episoodide leidmine. Filmi ja kirjandusteose võrdlemine.

Terviklikult käsitletavaid teoseid

E. Bornhöhe, "Tasuja"

O. Luts, "Kevade"

H. Nõu, "Pea suu!"

J. Parijõgi, "Teraspoiss"

A. Pervik, "Kallis härra Q"

K. Reimus, "Haldjatants"

J. Tolkien, "Käabik"

Üks luulekogu omal valikul

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine

Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Allteksti mõistmine. Mõttekorduste leidmine

regilaulust. Mõistatuse kui sõnalise peitepildi äraarvamine ja loomine. Sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika leidmine.

Isikustamise äratundmine ja kasutamine. Sümbolite ja kujundite mõtestamine. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Teksti kompositsioonielemendid (sissejuhatus, sõlmitus, teema arendus, kulminatsioon, lõpplahendus).

Karaktertegelase olemus. Muinasjutu vormitunnused, kompositsioon ja rändmotiivid. Mõistatuse olemus.

Naljandi ja anekdoodi tunnused. Puändi olemus. Luule vorm: värss.

Ballaadi tunnused. Koha- ja ajaloolise muistendi tunnused.

Filmikunsti väljendusvahendid: pilt ja sõna, kaader filmis.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine: miks, kellele ja mida esitatakse.

Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele, kasutades illustreerivaid katkendeid.

Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialoogi või monoloogina). Draamateksti esitamine ositi.

Instseneeringu esitamine.

TEKSTILOOME

7. klassis kirjutavad õpilased lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt koha- või ajaloolise muistendi, valmi või allegoorilise loo, rahvalaulu, naljandi, mõistatusi, kõnekäändude põhjal naljaloo, kirja ühelt tegelaselt teisele, tegelasele tegevusjuhendi, tekstis toimunud sündmuste eelloo, loo muudetud vaatepunktiga, puändiga loo, erinevate teoste peategelaste võrdluse, vaadatud filmi põhjal ühelauselise või pikema kokkuvõtte või soovitusena vms.

Põhimõisted, mis on vajalikud teemade käsitlemiseks

anekdoot, ballaad, isikustamine, koha- ja ajalooline muistend, karakter, kompositsioon, kulminatsioon, lõpplahendus, mängufilm, mõistatus, muinasjutu kompositsioon ja rändmotiivid, muinasjutu vormitunnused, mõttekordus, naljand, pööre, puänt, sisseejuhatus, sõlmitus, sõna-, karakteri- ja situatsioonikoomika, süžee, värss.

Sissevaateid kultuurilukku J. Parijõgi, F. Jüssi, O. Luts	
8.klass	
<p>Õpilane oskab 8. klassi lõpus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) klassikaaslastele tutvustada loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi, probleeme ja sõnumit; 2) jutustada teose sõlmsündmustest; 3) leida teksti peamõtet ette antud valikust; 4) sõnastada tegelaste probleeme ja kirjeldada tegelastevahelisi põhikonflikte; 5) leida tekstist metafoore; 6) seletada vähemalt 5 aja, tähtpäevade või kommetega seotud vanasõna tähendust; 7) leida tekstist ja seletada õpitud kõnekäände; 8) leida teosest kompositsioonelemente; 9) kirjutada teose põhjal omaloomingulise töö. <p>Õpilane on igal õppeaastal läbi lugenud vähemalt neli tervikteost (raamatut) ning oskab esitada peast vähemalt 2 luuletust.</p>	<p>Lugemine</p> <p>Lugemise iseseisev eesmärgistamine. Kiire ja aeglane lugemine, ülelibisev ja süvenenud lugemine.</p> <p>Eesmärgistatud ülelugemine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele. Koolis soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine (analüüsiks vajalike tekstilõikude märkimine, tsitaatide väljakirjutamine jms). Käsitletava teemaga seotud teabetekstide eesmärgistatud lugemine.</p> <p>Jutustamine</p> <p>Loo jutustamine erinevast vaatepunktist. Loo kokkuvõtlik jutustamine. Loo jutustamine uute tegelaste ja sündmuste ja/või erinevat liiki lõppude lisamisega. Teose pöördelistest sündmustest ja põhikonflikti tekkepõhjustest jutustamine ning konfliktile lahenduse otsimine. Teose ajaloolistest taustasündmustest jutustamine. Traagilise loo muutmine koomiliseks; koomilise loo muutmine traagiliseks. Luulevormis teose (nt ballaadi) sündmustiku ümberjutustamine.</p> <p>Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine</p> <p>Teose mõistmist toetavad oskused</p>

Küsimuste koostamine: fakti- ja järeldamisküsimused; fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tekstilõiguga (tsitaadiga), teksti fraasidega, teksti toel oma sõnadega, peast. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine. Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal. Kokkuvõtte kirjutamine. Autori hoiaku ja teksti sõnumi mõistmine ning sõnastamine, illustratiivsete näidete leidmine tekstist. Oma arvamuse sõnastamine, põhjendamine ja kaitsmine. Illustratiivsete näidete otsimine tekstist: tsitaatide otsimine, valimine, esitamine, valiku põhjendamine ja tähenduse kommenteerimine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal. Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje- lahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine

Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne, kujundlik aspekt. Muutuv ja muutumatu tegelane. Teoses tegelasega toimunud muutuste leidmine. Kirjanduse tüüptegelasi. Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelastevahelise põhikonflikti leidmine ja sõnastamine, suhete analüüs. Tegelaste käitumise põhjuste analüüsimine. Sündmuste toimumise aja ning koha kindlaksmääramine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus. Pöördeliste sündmuste leidmine. Sündmuste põhjuse-tagajärje seoste leidmine. Miljö kirjeldamine.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Kõne- ja lausekujundite (korduse, retoorilise küsimuse ja hüüatuse) leidmine ning loomine. Võrdlus ja metafoor kõnekäändudes. Piltluule kui piltkujundi tõlgendamine. Regilaulu elementide leidmine autoriluulest. Autori keelekasutuse

omapära leidmine. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Teksti kompositsioonelemendid (sissejuhatus, sõlmitus, teema arendus, kulminatsioon, lõpplahendus).

Komöödia, tragöödia ja draama tunnused. Lavastus. Dramaatika mõistete monoloog, dialoog, vaatus, stseen, remark, repliik olemus. Motiivi olemus. Intriigi olemus. Müüdi tunnused. Soneti, haiku ning vabavärsilise luule tunnused. Luule vorm: erinevad riimiskeemid. Seiklus-, ulme- ja detektiivromaanide tunnused. Robinsonaadi ja utoopia tunnused. Reisikirja olemus. Usundilise muistendi tunnused.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine: miks, kellele ja mida esitatakse.

Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Silmside hoidmine kuulaja- vaatajaga. Teost tutvustava ettekande koostamine ning esitamine. Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialoogi või monoloogina). Draamateksti esitamine ositi. Instseneeringu esitamine.

Sissevaateid kultuurilukku

L. Koidula, K. Ehin, L. Meri, M. Under

Tekstiloo

8. klassis kirjutavad õpilased lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt seiklus-, ulme- või detektiivjutu, haiku või piltluuletuse, vabavärsilise luuletuse, näidendi, proosa- või luuleteksti dramatiseeringu, tegelase monoloogi, tegelase eluloo, muudetud žanris teksti (nt luuletuse põhjal kuulutuse, uudisest jutustuse), lisatud repliikidega teksti, minavormis loo, detailidega laiendatud loo, võrdluste- ja metafooriderikka teksti, ühest ja samast sündmusest loo

	traagilises ja koomilises võtmes, kirja teose autorile, teostest valitud ja kommenteeritud tsitaatide kogumiku, tsitaadi alusel (moto) kirjandi, kirjandusteose arvustuse, tegelase seletuskirja vms.
Teemade käsitlemiseks vajalikud mõisted: detektiivromaan, dialoog, draama, haiku, intriig, komöödia, kordus, metafoor, miljöö, monoloog, motiiv, piltluule, reisikiri, remark, repliik, retooriline küsimus ja hüüatus, riimiskeem, seiklusromaan, sonett, stseen, tragöödia, ulmeromaan, usundiline muistend, utoopia, vaatus, vabavärss.	
9. klass	
<p>Õpilane oskab 9. klassi lõpus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) klassikaaslastele tutvustada loetud raamatu autorit, sisu, tegelasi, probleeme ja sõnumit ning võrrelda teost mõne teise teosega; 2) jutustades kasutada tsitaate loetud teostest; 3) sõnastada teksti teemat ja peamõtet; 4) leida teksti sõlmsündmusi ja sündmustest põhjuse-tagajärje seoseid; 5) leida tekstist ja kasutada õpitud kõnekujundeid; 6) seletada 5 eetilisi hoiakuid kajastava vanasõna tähendust; 7) leida tekstist ja seletada õpitud kõnekäände; 8) eristada vanasõnu, kõnekäände ja mõistatusi; 9) nimetada ja eristada rahvaluule põhiliike; 10) nimetada ja eristada ilukirjanduse põhiliike; 11) kirjutada loetu põhjal jutustavat, kirjeldavat ja arutlevat teksti; 12) koostada ja esitada teost tutvustavat ettekannet. <p>Õpilane on igal õppeaastal läbi lugenud vähemalt neli tervikteost (raamatut) ning oskab esitada peast vähemalt 2 luuletust.</p>	<p>Lugemine</p> <p>Lugemise iseseisev eesmärgistamine. Erinevate lugemistehnikate valdamine. Oma lugemise analüüs ja lugemisoskuse hindamine. Etteloetava teksti eesmärgistatud jälgimine. Huvipakkuva kirjanduse leidmine ja iseseisev lugemine. Loetud raamatu autori, sisu, tegelaste, probleemide ja sõnumi tutvustamine klassikaaslastele, teose võrdlemine mõne teise teosega. Lugemissoovituste jagamine klassikaaslastele.</p> <p>Koolis soovitatud tervikteoste kodulugemine, ühisaruteluks vajalike ülesannete täitmine (analüüsiks vajalike tekstilõikude märkimine, tsitaatide väljakirjutamine jms). Käsitletava teemaga seotud teabetekstide eesmärgistatud lugemine.</p> <p>Jutustamine</p> <p>Erineva kompositsiooniga tekstide jutustamine. Loo kokkuvõtlik jutustamine. Loo jutustamine erinevast vaatepunktist, kasutades väljakirjutatud tsitaate. Jutustades põhjuse-tagajärje seose jälgimine. Teose sisu kokkuvõtlik ümberjutustamine faabula ja süžee järgi. Loo jutustamine selle meeolelu rõhutades. Kahe või rohkema erineva loo (ka erinevas žanris) komponentide sidumine ja jutustamine. Loo</p>

jutustamine teksti kompositsioonelementidest lähtuvalt. Jutustades ajastuomase ainese esiletoomine. Teose lugemise ajal ja/või järel tekkinud kujutluspildist jutustamine.

Teksti tõlgendamine, analüüs ja mõistmine

Teose mõistmist toetavad oskused

Küsimuste koostamine: fakti-, analüüsi- ja hindamisküsimused, fantaasiaküsimused. Küsimustele vastamine tekstilõiguga (tsitaadiga), teksti fraasidega, teksti toel oma sõnadega, peast.

Kokkuvõtte kirjutamine. Konspekti koostamine. Teksti kesksete mõtete leidmine. Teksti võtmesõnade leidmine. Teksti teema ja peamõtte sõnastamine. Arutlemine mõnel teoses käsitletud teemal.

Autori hoiaku ja teksti sõnumi mõistmine ning sõnastamine. Oma arvamuse sõnastamine, põhjendamine ja kaitsmine. Illustriivsete näidete leidmine tekstist: tsitaatide otsimine, valimine ja esitamine, valiku põhjendamine ja tähenduse kommenteerimine. Esitatud väidete tõestamine oma elukogemuse ja tekstinäidete varal.

Probleemi olemuse-põhjuse-tagajärje-lahenduse seoste üle arutlemine. Loetu põhjal järelduste tegemine. Tundmatute sõnade tähenduse otsimine sõnaraamatust, oma sõnavara rikastamine.

Teose/loo kui terviku mõistmine Tegelase analüüs: bioloogiline, psühholoogiline, sotsiaalne, kujundlik aspekt. Lihtne ja keeruline tegelane.

Tegelase suhe iseendaga, teiste tegelastega, ümbritseva maailmaga. Tegelase sisekonflikti äratundmine.

Kirjanduslik tegelane ja selle prototüüp. Teose rütm: ellipsi täitmine. Sündmuste toimumise aja ning koha kindlaksmääramine. Miljö kirjeldamine. Tegevuse pingestumine, kulminatsioon ja lahendus.

Pöördeliste sündmuste leidmine. Sündmuste põhjuse-tagajärje seoste leidmine. Ajastuomase ainese leidmine teosest.

Eesti aja- ja kultuuriloo seostamine. Teksti aja- või kultuuriloolise tähenduse uurimine.

Kujundliku mõtlemise ja keelekasutuse mõistmine Kõnekäändude ja vanasõnade tähenduste seletamine. Epiteedi, võrdluse, metafoori, isikustamise, korduse, retoorilise küsimuse ja hüüatuse, ellipsi ja inversiooni tundmine ja kasutamine. Sümbolite seletamine.

Teose stiililise eripära kirjeldamine. Luuleteksti tõlgendamine. Oma kujundliku väljendusoskuse hindamine ja arendamine.

Teose mõistmiseks vajaliku metakeele tundmine

Eepika, lüürika, draamatika tunnused. Eepose, romaani (erinevad liigid), jutustuse, novelli, miniatuuri tunnused. Oodi tunnused.

Arvustuse olemus. Romantilise ja realistliku teose tunnused.

Rahvaluule liigid ja alaliigid. Muinasjutu tunnused (kujund, sümbol, sõnum, moraal). Kirjandusteose ekraniseering ja dramatiseering.

Esitamine

Esitamise eesmärgistamine: miks, kellele ja mida esitatakse.

Esitamiseks kohase sõnavara, tempo, hääletugevuse valimine; korrektne kehahoid, hingamine ja diktsioon. Silmside hoidmine publikuga.

Miimika ja žestikulatsiooni jälgimine. Teost tutvustava ettekande koostamine ja esitamine. Luuleteksti esitamine peast. Lühikese proosateksti esitamine (dialogi või monoloogina). Draamateksti esitamine ositi. Instseneeringu esitamine.

Tekstiloom

9. klassis kirjutavad õpilased lühemaid ja pikemaid omaloomingulisi töid, nt muinasjutu, muistendi, romantilise või realistliku jutu, ümbersõnastatud vanasõnu (nt kes teisele auku kaevab, sellel on labidas käes), kujundirikka luuletuse või miniatuuri, tegelase iseloomustuse või eluloo, tegelaste juhtlauseid, teise

	<p>ajastusse paigutatud tegevustikuga loo, miljö kirjelduse, kirjandusteose probleemidest lähtuva arutluse, alustekstile sisulise vastandteksti (nt idüllilise loodusluuletuse kõrvale keskkonnaprobleeme kajastava loo), teatrietenduse arvustuse, kirjandusteose arvustuse vms.</p> <p>Terviklikult käsitletavaid teoseid</p> <p>A. H. Tammsaare, “Kõrboja peremees”</p> <p>A. Kitzberg, “Libahunt”</p> <p>A. Kivikas, “Nimed marmortahvil”</p> <p>J. Kross, “Väike Vipper”</p> <p>Üks reisikiri (omal valikul)</p> <p>Üks luulekogu omal valikul</p> <p>Sissevaateid kultuurilukku</p> <p>K. J. Peterson, J. Liiv, A. H. Tammsaare</p>
<p>Teemade käsitlemiseks vajalikud mõisted: arvustus, draamatika, dramatiseering, eepika, eepos, ekraniseering, ellips, faabula, inversioon, jutustus, lüürika, miniatuur, novell, ood, prototüüp, rahvaluule, realism, romaan, romantism, sisekonflikt, sümbol.</p>	